

Մնամ վասն ձեր միշտ աղօթարար խոնարհ Յովսէփ արճեպիսկոպոս Ռուսաց երկրի հայոցս ազգին:

1791 ապրիլ 4
Ի Պետրոպօլ կայսերական քաղաքի:

1791 օգոստոսի 12 էհաս և յանձնեալ եղև ի նորին նուիրակ հնարագետ և խորխորին գիտող խոհեմ տէր Ստեփան աւաք քահանայէ:

Վիեննայի Միխիթարյան միաբանության մատենադարան,
ձև. № 694, փաստաթուղթ ժէ19:

№ 2

Հովսէփ Էմիլի ևառնալը Հովսէփ Արղուրյանին (1792 թ. 1 հունվարի)

Սրբոյ աթոռոյն էջմիածնի ծայրագոյն նուիրակի Ռուստաց երկրի և կամ հիւսիսային կողմանս եղեալ ազգին Հայոց առաքելաշարիղ առաջնորդի՝ Երկաջնարագուկ վեհանձին Արղութեանց իշխանեայ տեառն Յովսէփայ սրբազնագունեղ արքեպիսկոպոսին:

Համբուրմամբ աստուածարեալ աջոյ ողջոյն խոնհարական և սէր ըղձեալ նուիրեալ ձօնեմ ձերումդ գերապայծառութեան:

Արդ, գլինի մերձ հինգ ամաց յոյժ տարփանօք հազիւ թէ արժանացաք ընկալնուլ զսիրայորդոր պատասխան, երեք երկայնածիգ ի մի օրինակ գրեցեալ թղթոյն մերոց, որ գրեալ էիր ի յապրիլի շորս, և ի շորեքատասաներորդ յաւուրն նովեմբերի եկաւ աստ առ մեզ, որոյ վերայ յոյժ բախնալցաք և ի աստուութենէ բերկրանաց սրտիս արտասուս հեղիւր ի յաշաշ իմոց: Ապա յայնժամ բացեալ իմ զպանծալի նամակ տենչալոյդ, ընթերցայ զամենայն և բարեպէս տեղեկացայ հանգամանացն համայնիդ, որք էին ի նա: Նախապէս զողջ կեցութեանդ տեղեկացեալ խնդացաք, և վասն անդուլ ջանիցդ և անտանելի զանձկութեանդ, զորս կրես վասն ազգիդ, սքանչացաք, իբրև զհովիւն քաջ զանձնդ դնես ի վերայ ոչխարաց տածես և բնակեցուցանես գնոսս ի վայրի դալարոց և առ ջուրս հանգստեան սնուցանես զնոսս:

Արդարև մեծ իմն տեսանի ի դարիս այսմիկ, այսպիսի նշան հաշտութեան տեառն, որ առ սեզդ Հայոց՝ ի պանդուխտ և յօտար աշխարհիդ այդմիկ, նաև ի մէջ կրօնաւորաց Հայաստանեաց աշխարհիս ոչ ոք նմանեցաւ քեզ՝ բարի նախանձիւք լցեալ գոլ վասն հայրենեաց: Քանզի իբրև լուայ զտառապանս ազգիդ ի հեռաստանէ, որք ի վիշտս և ի նեղութիւնս էին՝ ի բացատ վայրաց ոտնար ի տեղւոջէդ և սլացար իբրև զարծիւ և հասեր ի թիկունս նոցա, և ջանացար միխիթարի և սփոփել զնոսս:

Այլև հաւաստի տեսանեմք զետեղուլ կամիս ի միտս դոցին գիտութիւն ինչ՝ առ ի լուսաւորութիւն մթացեալ մտաց իրեանց և հաստատել զպրոցս ի նոր նախիջեան քաղաքոց, որ է ի վերայ Դօն գետոյն, զորոյ իմն գերապանծ տէրութիւն ձեր կամի արկանել ի վերայ անշարժ վիմին, որ զղրունս դժոխոց զնա մի յաղթաշարեացէ: Իսկ տրիտուրն այն լիցի քեզ, որ զանուն տէրութեանդ համբաւեսցի ընդ ամենայն ծագս երկրի և յաւիտենից մինչև ի յաւիտեանս բարի յիշատակ լիցի քեզ:

Դարձեալ ցաւիմ ի սրտէ վասն դիպելոյն մերոյ սգոյ և տրտմութեան յաղագս մահուան միակ որդոյն իշխան աղայ Յովհաննէս Աղազարեանին, յորմէ դու իսկ գրես ի նազելի քումդ նամակի: Արդ, զինչ առաւել կարեմք գործել, բայց միայն փառս տալով արարչին ասել այսպէս. տէր ետ և տէր էառ, և կամք նորին լիցի օրհնեալ: Նուաստս մեղադրանաց արժան եմ վասն ոչ ազգելոյն իմոյ զգերամեծար տէրութիւնդ առ ի տալ թարգմանել զձրեալ տոմսակն իմ ի բարբառս ուստաց, եթէ զայն ինքն իսկ արարեալ իցէիր և մատուցեալ քրիստոսապսակ թագուհւոյն մեծի ի յնթեռնուլ, կամ նորին